

Citation:

Fałowski, P. (2020). Status turcyzmów *marama* i *maramica* we współczesnym języku chorwackim. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 55, Article 1898. <https://doi.org/10.11649/sfps.1898>

Przemysław Fałowski
(Uniwersytet Jagielloński w Krakowie)

Status turcyzmów *marama* i *maramica* we współczesnym języku chorwackim

We współczesnym języku chorwackim turcyzmy¹, ze względu na swój status i powszechność użycia, stanowią dosyć niejednorodną kategorię. Dalibor Brozović (Brozović, 2000) dzieli je na trzy podstawowe grupy:

1. wyrazy neutralne stylistycznie, niemające rodzimego odpowiednika, np. *duhan*, *kutija*;
2. słowa opisujące orientalne/islamskie realia, np. *fes*, *imam* oraz
3. wyrazy nieużywane regularnie, posiadające swoje stylistycznie neutralne, rodzime ekwiwalenty, np. *barjak*, *sevdah*.

Szczególnie ciekawa wydaje się ostatnia grupa zapożyczeń, ponieważ ich pozycja w języku jest niepewna, rywalizując z innymi leksemami,

¹ Spośród różnych wariantów terminologicznych (m.in. *turcyzm*, *orientalizm*) w niniejszym artykule zdecydowano się na polski odpowiednik terminu *turcizam* ze względu na jego powszechność w chorwackiej lingwistyce oraz fakt, że odnosi się do wyrazów, które przeniknęły do języka chorwackiego za pośrednictwem języka tureckiego (osmańskiego), zazwyczaj z języka perskiego i arabskiego, ale również z języków nieorientalnych (ANIĆ, 2003; Brozović, 2000).

w dodatku w latach 90. XX wieku większość z nich padła ofiarą intensywnej purystycznej polityki językowej, kiedy to – w opinii niektórych (Jaroszewicz, 2004, s. 208) – zostały mylnie utożsamione z serbizmami i przez to skazane na wymarcie. W owym czasie tę niejednorodną i nieskoordynowaną politykę rugowania obcych elementów z języka prowadzili przede wszystkim chorwaccy językoznawcy poprzez wydawanie niezliczonej liczby słowników, poradników, monografii naukowych i artykułów (Czerwiński, 2005, s. 256). Jak udało się wcześniej ustalić, ten typ purystycznej polityki językowej w skali *mikro*, tzw. „planowanie języka” (Czerwiński, 2005, s. 91), dotyczył w mniejszym lub większym stopniu turcyzmów takich jak: *dućan*, *čośak*, *đubre* (Fałowski, 2017) oraz *dugme* (Fałowski, 2020).

Niniejszy artykuł zawiera rozważania na temat kolejnych wyrazów tureckiego pochodzenia, tym razem *marama* ‘chusta’ i *maramica* ‘chusteczka’, które ze względu na istnienie rodzimych odpowiedników (m.in. *rubac*, *rupčić*, *ubrus*) również zaliczyć można do trzeciej grupy klasyfikacji D. Brozovicia. Głównym celem analizy będzie zbadanie obecności i statusu leksemów *marama* i *maramica* oraz ich ekwiwalentów we współczesnym języku chorwackim, szczególnie od lat 90. XX wieku do dzisiaj. Ta perspektywa zostanie poszerzona o spojrzenie na pochodzenie i najdawniejsze poświadczenia interesujących nas wyrazów. Prześledzone zostaną także zmiany znaczenia oraz klasyfikacji stylistycznej badanych turcyzmów na przestrzeni ponad stu lat, w oparciu o najważniejsze chorwackie opracowania leksykograficzne z XX i XXI wieku. Z kolei gruntowny przegląd poradników językowych i słowników różnic z lat 90. XX wieku i początku XXI wieku pomoże ustalić zakres „planowania języka” (a dokładniej „planowania korpusu”) w odniesieniu do analizowanych leksemów. Następnie zalecenia chorwackich normatywistów zostaną zestawione z realnym uzusem językowym reprezentowanym w dużym stopniu przez chorwackie korpusy językowe. Źródła te, a także inne materiały pochodzące z internetu, posłużą także do zbadania znaczeń i kontekstów, w których pojawiają się wyrazy *marama* i *maramica* we współczesnej literaturze, publicystyce oraz tekstach urzędowych.

Jako punkt wyjścia do rozważań na temat rzeczonych turcyzmów można obrać definicję zamieszczoną w internetowym wydaniu chorwackiej encyklopedii:

marama (tur. *mahrāma* < arap. *maḥrāma*), komad tkanine kojim se prekriva glava ili se veže oko vrata. Može biti različitih boja i veličina, veže se na različite

načine; naziva se također bošča, peča, rubac, facol [...]. *Maramica* (deminutiv od *marama*) džepni je rupčić, koji se može nositi i kao ukras u vanjskome džepu (HE, b.d.).

Przytoczona powyżej definicja informuje o turecko-arabskim pochodzeniu wyrazów, traktując je jako neutralne elementy języka chorwackiego. *Marama* to kawałek tkaniny służący jako nakrycie głowy lub wiązany wokół szyi. Forma zdrobniała – *maramica* – oznacza chusteczkę noszoną w kieszeni, również zewnętrznej, w charakterze ozdoby. Wymienione zostają także cztery synonimy wyrazu *marama*, z których – jak wynika z pobieżnej analizy – powszechny charakter ma jedynie forma *rubac*, reszta zaś pozostaje w bardzo wąskim, regionalnym użyciu². Oprócz rodzimego ekwiwalentu *rubac* – z psł. **rǫbъ*³ (HJP, b.d.) – stosunkowo częstym zamiennikiem badanego turcyzmu jest także słowiańska forma *ubruss* – z psł. *ubrussъ* (HJP, b.d.), w związku z czym oba wyrazy będą brane pod uwagę jako tło porównawcze w trakcie dalszej analizy leksemu *marama*. W przypadku formy deminutywnej najpowszechniejszym synonimem pozostaje rodzima postać *rupčić*.

Jak podaje słownik JAZU (JAZU, 1880–1976), interesujący nas turcyzm w postaci *mahrama* pojawia się w piśmiennictwie chorwackim już w XVI wieku. i może nieść ze sobą wiele znaczeń: poza podstawowym – ‘czworokątny fragment tkaniny noszony przez kobiety wokół szyi, piersi lub na głowie’ – także ‘zasłona, welon’, a nawet ‘serwetka do czyszczenia ust w trakcie jedzenia’. Jako zasłona twarzy lub nakrycie głowy jest obecny w dziełach twórców dalmatyńskich i dubrownickich, takich jak Juraj Baraković: *Kapa glavu krili mahramom povita* [Baraković, 1614] czy Junije Palmotić: *Skri mahramom oči svoje i žestoko sta cviliti* [Palmotić, 1670]. W różnych znaczeniach leksem *mahrama* występuje w chorwackich XVIII-wiecznych i XIX-wiecznych słownikach Ivana Belostenca [Belostenec, 1740]⁴ oraz Joakima Stulliego [Stulli, 1806], a także w serbskim – autorstwa Vuka Karadžicia [Karadžić, 1852]

² Chorwacka internetowa baza leksykalna *Hrvatski jezični portal* (HJP, b.d.) opatruje wszystkie – za wyjątkiem formy *rubac* – warianty wyrazowe kwalifikatorem *reg. (regionalni)*; co ciekawe, *bošča* również jest pochodzenia tureckiego.

³ Petar Skok spekuluje na temat dalmatyńsko-romańskiego pochodzenia tego wyrazu (SKOK, 1971–1974, t. 3, s. 151).

⁴ W słowniku tym można również odnaleźć informację, że w Dubrowniku używana jest forma *marhama* (JAZU, 1880–1976, t. 14, s. 208).

(JAZU, 1880–1976, t. 6, s. 382). Postać *marama* jest późniejsza i pojawia się w chorwackim piśmiennictwie od XVIII wieku, u takich pisarzy jak pochodzący z Dalmacji Andrija Kačić Miošić [Kačić Miošić, 1760] czy ze Slawonii – Antun Kanižlić [Kanižlić, 1780]. W tym miejscu warto zwrócić uwagę, że w źródle serbskim z XIX wieku [Pančić, 1872] postać ta pojawia się w nowym, przeniesionym znaczeniu jako termin zoologiczny ‘membrana muscosa’ (JAZU, 1880–1976, t. 6, s. 468).

Również w przypadku formy deminutywnej postać z *h* jest starsza i występuje w źródłach chorwackich od XVII wieku, m.in. w słownikach: Ardelia Della Belli [Della Bella, 1728, 1785], I. Belostenca [Belostenec, 1740], J. Stulliego [Stulli, 1806], ale także w eposie *Osman* autorstwa Ivana Gundulicia [Gundulić, 1826] (JAZU, 1880–1976, t. 6, s. 383). Postać *maramica* pojawia się w XVIII wieku i jest obecna u tych samych pisarzy co forma *marama*, występuje także w słowniku Josipa Volticia wydany w 1803 roku [Volčić, 1803]. Podczas gdy w źródłach chorwackich wyraz *ma(h)ramica* pojawia się w tradycyjnych znaczeniach związanych zazwyczaj z ubiorem, w serbskim słowniku V. Karadžicia [Karadžić, 1852] występują ponadto dwa nowe, przeniesione znaczenia zoologiczne: ‘śródjelicie’ i ‘podgardle’ (JAZU, 1880–1976, t. 6, s. 383), a we wspomnianym wcześniej opracowaniu J. Pančića [Pančić, 1872] – znaczenie ‘opłucna’ (JAZU, 1880–1976, t. 6, s. 468). Oprócz przedstawionych powyżej form słownik JAZU wymienia także kilka rzadszych derywatów utworzonych od analizowanych turcyzmów: zdrobnienia *mahramičica* [Stulli, 1806] (JAZU, 1880–1976, t. 6, s. 383) i *maramičica* [Velkanović, 1780] (JAZU, 1880–1976, t. 6, s. 469), „serbskie” augmentativum *mahramčina* [Karadžić, 1852] oraz leksem *mahramar* ‘człowiek, który tworzy/wyszywa chusty’ [Della Bella, 1728, 1785] (JAZU, 1880–1976, t. 6, s. 383).

Słownik JAZU dostarcza ponadto informacji na temat najstarszych poświadczeń rodzimych odpowiedników turcyzmu *marama*, czyli form *rubac* i *ubrus*. Jak można było przypuszczać, leksemy te pojawiają się w źródłach chorwackich wcześniej, bo już od XV wieku, zarówno w anonimowych dziełach religijnych, jak i w utworach literackich oraz opracowaniach leksykograficznych (JAZU, 1880–1976, t. 14, s. 208; t. 19, s. 130).

Analizowane turcyzmy są obecne w różnych postaciach i znaczeniach zarówno w chorwackich słownikach wydanych przed 1991 rokiem (BEN, 1949, ss. 405, 411–412; BROZ, 1901, t. 1, ss. 654–655; DEAN, 1975, ss. 314, 319), jak i już w okresie niepodległej Chorwacji (ANIĆ, 2003; ŠONJE, 2000, s. 572; VRH, 2015, s. 707) (por. Tabela 1). We wszystkich badanych słownikach

forma podstawowa *mahrama/marama* ma podobne znaczenie – elementu ubioru – jednakże w nowszych opracowaniach zmienia się nieznacznie jej status⁵: dawniej neutralna, w słowniku Vladimira Anicia funkcjonuje jako regionalizm (ANIĆ, 2003), a u Jura Šonja (ŠONJE, 2000, s. 572) oraz w najnowszym leksykonie z 2015 roku (VRH, 2015, s. 707) pojawiają się odniesienia do hasła *rubac*, gdzie znajduje się precyzyjna definicja całego wyrazu⁶. W odróżnieniu od formy podstawowej, znaczenie najpowszechniejszego wariantu deminutywnego *mahramica/maramica*⁷ ulega dość istotnym zmianom w zależności od źródła leksykograficznego: w starszych opracowaniach – oprócz oznaczenia elementu ubioru – obecne są przeniesione terminy zoologiczne (BEN, 1949, s. 412; BROZ, 1901, t. 1, s. 655) i anatomiczne (BEN, 1949, s. 412; DEAN, 1975, s. 319). Wśród słowników wydanych w XXI wieku anatomiczne znaczenie ‘błona’ pojawia się w dziele J. Šonja (ŠONJE, 2000, s. 572), z kolei u V. Anicia użycie to określone zostało jako serbskie (ANIĆ, 2003). Warto dodać, że podobnie jak w przypadku formy *marama*, w opracowaniach J. Šonja (ŠONJE, 2000, s. 572) i najnowszym słowniku chorwackim (VRH, 2015, s. 707) pojawia się odwołanie do rodzimego wariantu *rupčić*, który został opisany w innym miejscu⁸. Spośród pozostałych derywatów na uwagę zasługuje augmentativum *mahramčina/maramčina*, które po ponad stu latach nieobecności powraca w najnowszym słowniku chorwackim w postaci bez *h* (VRH, 2015, s. 707). Podsumowując ten krótki przegląd, należy podkreślić, że analizowane słowniki właściwie nie zawierają informacji, w których konkretnie stylach funkcjonalnych występują interesujące nas leksemy, stąd odpowiedzi na te pytania mogą dostarczyć dopiero badania uzusu językowego.

⁵ W słownikach z XXI wieku pojawia się już wyłącznie wariant fonetyczny *marama*.

⁶ Jeśli przyjąć stanowisko M. Czerwińskiego (Czerwiński, 2005, s. 105), turczyzny *marama* i *maramica* są traktowane jako „gorsze” również w słowniku chorwacko-włoskim autorstwa Mirka Deanovicia i Josipa Jerneja, ponieważ pojawia się przy nich odwołanie do form *rubac* i *rupčić*, z kolei przy opisie form rodzimych brak odwołania do turcyzmów (DEAN, 1975, ss. 314, 319, 691, 695). Należy również wspomnieć, że przynajmniej w nowszych słownikach (ANIĆ, 2003; VRH, 2015) znaczenie leksemu *rubac* jest nieco szersze niż *marama* i obejmuje także kawałek płótna używany do wycierania, np. nosa, czy zdobienia czegoś.

⁷ Postać z *h* jest obecna jedynie w najstarszym analizowanym słowniku.

⁸ Warto odnotować – zwłaszcza w kontekście przedstawionych w dalszej części artykułu danych korpusowych – że w najnowszym słowniku chorwackim pojawia się ponadto kilka kolokacji z leksemem rodzimym: *platneni/papirnati rupčić*, *paket rupčića*; *džepni rupčić* (VRH, 2015).

Tabela 1. *Marama* – słowniki

Źródło Forma	BROZ, 1901	BEN, 1949	DEAN, 1975	ŠONJE, 2000	ANIĆ, 2003	VRH, 2015
<i>marama</i> <i>mahrama</i>	<i>marama</i> <i>mahrama</i> 'das Tüchel, Tuch; sudarium'	<i>marama</i> <i>mahrama</i> 'chusta, chustka'	<i>marama</i> (<i>rubac</i>) 1. 'fazoletto da testa' 2. 'sciarpa' 3. 'scialle' <i>Mahrama</i> reg. 'ts.'	<i>marama</i> (tur.) → <i>rubac</i>	<i>marama</i> reg. 'dio ženske odjeće kojim se pokriva glava...'	<i>marama</i> → <i>rubac</i> (1)
<i>maramica</i> <i>mahramica</i>	<i>maramica</i> <i>mahramica</i> 1. 'das Tüchelchen' 2. 'bei den Lämmern das Talg der Eingeweide; sebum intestinum bestiarum' 3. 'die Wamme; palear'	<i>maramica</i> 1. 'chus- teczka' 2. 'podgardle (u wołu)' 3. <i>plućna</i> <i>maramica</i> 'oplucna'	<i>maramica</i> 1. dem. di <i>marama</i> (<i>rupčić</i>) 'fazoletto' 2. <i>trbušna</i> <i>maramica</i> 'omento' 3. <i>plućna</i> <i>maramica</i> 'pleura'	<i>maramica</i> 1. → <i>rupčić</i> 2. → <i>ovojnica</i> anat. a) 'čvrsta omotnica [...] koja obavija neki organ ili određenu strukturu u tijelu' b) 'tanka opna ovijena oko ploda, zametka'	<i>maramica</i> 1. dem. od <i>marama</i> 2. 'džepni rupčić' 3. (+ srp.) = ŠONJE, 2000 2a	<i>maramica</i> UM od <i>marama</i> → <i>džepni</i> <i>rubac</i> , <i>rupčić</i>
<i>maramičica</i>					dem. i hip. od <i>mara-</i> <i>mica</i>	
<i>mahram-</i> <i>čina</i> <i>maramčina</i>	<i>mahram-</i> <i>čina</i> <i>maramčina</i> augm. od <i>mahrama</i>					<i>maràmčina</i> UV od <i>marama</i>

Interesujących wyników dostarcza analiza obecności turcyzmów *marama* i *maramica*⁹ w chorwackich poradnikach językowych i słownikach chorwacko-serbskich różnic. Tego typu publikacje mają w chorwackim językoznawstwie długą tradycję, a jako jeden z najstarszych przykładów można wymienić dodatek

⁹ Opracowania tego typu, oprócz słownika ortograficznego autorstwa S. Babicia, B. Finki oraz M. Moguša (Babić i in., 1996), nie biorą pod uwagę postaci fonetycznych z *h*.

do wydanej w Polsce – i przez to mniej znanej w Chorwacji (por. Oczkowa, 2006, s. 232) – gramatyki autorstwa Julija Benešicia (Benešić, 1937), zawierający listę różnic leksykalnych pomiędzy serbskim i chorwackim wariantem wspólnego wtedy języka. Wśród ponad tysiąca haseł znalazło się również miejsce dla turcyzmu *marama*, który uznany został za wariant serbski i przeciwstawiony chorwackiej formie *rubac* (Benešić, 1937, s. 238). Co ciekawe, w wydanej trzy lata później, w okresie tzw. Banowiny Chorwacji, znacznie popularniejszej i wpływowej publikacji autorstwa Petara Guberiny i Kruna Krsticia *Razlike između srpskoga i hrvatskoga književnog jezika* wyrazy *marama* i *maramica* pojawiają się jako formy neutralne (za: OPA, 2015, s. 170). *Marama* obecna jest także w napisanym na zlecenie władz faszystowskiego Niezależnego Państwa Chorwackiego słowniku ortograficznym, w którym pojawia się informacja, że jest to turcyzm, a obok znajduje się jego rodzimy odpowiednik *rubac* (Cipra & Klaić, 1992, s. 261). Z kolei powstała na początku lat 70. XX wieku ortografia autorstwa Stjepana Babicia, Božidara Finki i Milana Moguša¹⁰ – czyli swoisty manifest chorwackiego separatyzmu z okresu tzw. „chorwackiej wiosny” – traktuje formę *marama* jako poprawną, rugując z języka niepoprawny wariant *mahrama* (Babić i in., 1996, ss. 267–268).

Po ogłoszeniu przez Chorwację niepodległości, w latach 90. XX wieku liczba poradników językowych – w dużej mierze realizujących purystyczną politykę językową – lawinowo wzrosła. We wszystkich analizowanych źródłach z tego okresu obecny jest leksem *marama* (por. Tabela 2), który określany jest jako: forma gorsza (BROD, 1991, s. 275), typowa dla języka serbskiego (KRM, 1992, s. 190), zbyteczna (ŠIM, 1994, s. 134) czy niestandardowa (HJS, 1999, s. 806). W zamian proponowane są „lepsze”, typowe dla języka chorwackiego czy standardowe odpowiedniki: *rubac*, *ubrus*, a nawet *ručnik* (ŠIM, 1994, s. 134). W tym okresie „planowanie korpusu” w nieco mniejszym stopniu dotyczy zdrobnienia *maramica*, które pojawia się w mniejszej liczbie źródeł i ma tylko jeden rodzimy odpowiednik (*rupčić*), a w poradniku z 1999 roku uznane zostaje za formę potoczną (skrót *razg.*) (HJS, 1999, s. 806). Ponadto w dwóch opracowaniach z lat 90. jako słowo o niższym statusie wymienione zostaje, zawierające typowy serbski sufiks, zdrobnienie *maramče*, które – o dziwo – zastąpione powinno zostać m.in. napiętnowaną przez samych autorów formą *maramica* (BROD, 1991, s. 275; HJS, 1999, s. 806).

¹⁰ Do analizy wykorzystane zostało – ze względu na większą dostępność – wydanie czwarte z 1996 roku, nieznacznie tylko różniące się od oryginału.

Publikacje z początku XXI wieku prezentują bardziej zróżnicowane podejście do badanych turcyzmów (por. Tabela 2). W przypadku formy *marama* dwa z czterech poradników kwestionują jej pełnoprawny status, uważając ją za gorszą od rodzimych ekwiwalentów *rubac* i *ubrus* (PRO, 2003, s. 108) lub nieprawidłową (MAT, 2006, s. 244). Z kolei zdrobnienie *maramica* uznane zostaje za gorsze od wariantu *rupčić* jedynie przez autorów poradnika przeznaczanego dla pracowników dużej światowej korporacji¹¹ (HMĆ, 2012, s. 196). Na tle pozostałych publikacji wyróżnia się najnowszy poradnik autorstwa Nives Opačić, która traktuje turcyzmy i formy rodzime jako elementy równoprawne. Co więcej, autorka zdecydowanie krytykuje spotykane w większości chorwackich poradników negatywne podejście do turcyzmów, podając przykłady licznych użyc leksemów *marama* i *maramica*. Przy okazji przytacza poradnik dla pracowników chorwackiego radia, w którym wspomniany turcyzm zastępowany jest rodzimymi odpowiednikami, jednak za wyjątkiem medycznego terminu *trbušna maramica* (OPA, 2015, ss. 169–170).

Tabela 2. *Marama* – poradniki językowe

Źródło Forma	BROD, 1991	KRM, 1992	ŠIM, 1994	HJS, 1999	PRO, 2003	MAT, 2006	HMĆ, 2012	OPA, 2015
<i>marama</i>	tur. > <i>rubac</i> , <i>ubrus</i>	– <i>rubac</i> , <i>ubrus</i>	– <i>rubac</i> , <i>ubrus</i> ; <i>ručnik</i>	→ <i>rubac</i> , <i>ubrus</i>	tur. > <i>rubac</i> <i>ubrus</i>	<i>marama</i> NEPRA- VILNO – <i>rubac</i> PRA- VILNO		<i>marama</i> / <i>rubac</i>
<i>maramica</i>	> <i>rupčić</i> , <i>rupčić za nos</i>	– <i>rupčić</i>		<i>razg.</i> – <i>rupčić</i>			> <i>rupčić</i> ; <i>papirnate maramice</i> > <i>papirnati rupčići</i>	<i>maramica</i> / <i>rupčić</i>
<i>maramiče</i>	– <i>maramica</i> , <i>rupčić</i>			→ <i>maramica</i> , <i>rupčić</i>				

¹¹ Co istotne, dotyczy to także współczesnej kolokacji *papirnate maramice*, którą postuluje się zastąpić połączeniem *papirnati rupčići*.

Co ciekawe, krytyczne poglądy na temat turcyzmów i ich obecności w języku nie są tylko domeną chorwackich językoznawców, ale pojawiają się również w opiniach zwykłych Chorwatów, zamieszczanych np. na forach internetowych. Przykładem może być wpis dotyczący leksemu *marama*, którego autor (pseudonim: richard5), zwolennik formy rodzimej, aby wykazać jej wyższość nad obcym odpowiednikiem, powołuje się na prestiż chorwackiego przekładu Biblii, w którym św. Weronika daje Jezusowi *rubac*, a nie *maramę*:

Marama i maramica su nepotrebni turcizmi koji se se [sic] uvukli u Hrvatsku iz Bosne i preko Slavonije proširili Hrvatskom. Ako si čitao Bibliju tamo si mogao pročitati da je Veronika dala Isusu rubac a ne maramu. Na prijehu Biblije su radile veličine kao što je Josip Tabak, Fučak i drugi (FORUM, 2012).

W tym miejscu warto przywołać opinię amerykańskiego lingwisty Roberta D. Greenberga, według którego odrzucanie elementów orientalnych czy islamskich przez Chorwatów wynika z potrzeby podkreślenia miejsca języka chorwackiego w kontekście środkowoeuropejskim i zyskania w ten sposób przez cały naród chorwacki silniejszej tożsamości europejskiej (Greenberg, 2005, s. 152). Z pewnością zagadnienie stosunku Chorwatów do wyrazów tureckich i orientalnych, w tym leksemów *marama* i *maramica*, wymaga przeprowadzenia dodatkowych badań ankietowych¹².

Na potrzeby niniejszego artykułu podjęto próbę konfrontacji wskazówek zawartych w wymienionych wcześniej poradnikach z uzusem reprezentowanym przez chorwackie korpusy językowe: *Riznica Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* (RIZNICA, b.d.) i *Hrvatski nacionalni korpus* (HNK, b.d.)¹³. Jak wynika z przeprowadzonej analizy ilościowej, w subkorpusie „literackim”¹⁴

¹² Badania takie – obejmujące użytkowników języka chorwackiego w różnym wieku i pochodzących z różnych regionów Chorwacji – autor planuje przeprowadzić w najbliższym czasie. Wymagają one jednak wcześniejszego zgromadzenia i opracowania większej liczby podobnych wyrazów tureckiego pochodzenia oraz ich rodzimych odpowiedników. Metoda ankietowa, choć w dużej mierze subiektywna, może się okazać szczególnie przydatna przy analizie użyć poszczególnych turcyzmów w codziennej spontanicznej komunikacji językowej, tradycyjnie określanej mianem stylu potocznego (chorw. *razgovorni jezik/stil*).

¹³ W większej mierze wykorzystany został korpus zamieszczony na stronie Instytutu Języka Chorwackiego (RIZNICA, b.d.), głównie ze względu na mniejszą awaryjność oraz klarowny podział na subkorpus literacki i prasowy.

¹⁴ *Knjižni potkorpus* – oprócz chorwackich dzieł literackich od XIX do XXI wieku – zawiera m.in. teksty naukowe, popularnonaukowe oraz poradniki.

(RIZNICA, b.d.) turcyzm *marama/mahrma*¹⁵ występuje niemal dwa razy rzadziej [466 rezultatów; 32%] niż jego rodzimy odpowiednik *rubac/rubec* [832; 58%], ale znacznie częściej niż inny rodzimy zamiennik – *ubrus* [141; 10%]¹⁶. Turcyzm ten jest używany przez wybitnych XIX- i XX-wiecznych wieku pisarzy chorwackich, takich jak: Josip Kosor [27 wyników], Ante Kovačić [21], August Šenoa [18], Antun Gustav Matoš [24], Mirko Božić [26], Vladan Desnica [18] czy Ivan Raos [15]. Jeżeli chodzi o formy deminutywne, to *maramica/mahramica* pojawia się w tymże korpusie tylko niewiele rzadziej [138; 46%] od wariantu rodzimego *rupčić/rubčić* [162; 54%], ale posługują się nią przede wszystkim pisarze regionalni – głównie z Dalmacji: Dinko Šimunović [7], Vladan Desnica [17], Ivan Raos [12], ale także ze Sławonii: Ivan Dončević [7]. Analiza frekwencji względnej przywołanych wyżej wariantów na osi czasu pokazuje, że użycie turcyzmów *marama/mahrma* i *maramica/mahramica* w dziełach literackich w stosunku do rodzimych odpowiedników – szczególnie po 2000 roku – systematycznie spada.

Drugi z subkorpusów zawartych na stronach Instytutu Języka Chorwackiego (RIZNICA, b.d.) nosi nazwę *tiskovine* i obejmuje teksty prasowe, w głównej mierze internetowe wydania konserwatywnego dziennika „Vjesnik” z lat 2000–2007. Jego analiza przynosi diametralnie odmienne rezultaty dotyczące interesujących nas leksemów. Turcyzm *marama*¹⁷ pojawia się tutaj z częstotliwością [196; 73%] niż jego proponowane odpowiedniki *rubac* [53; 20%] i *ubrus* [19; 7%]; podobnie jest w przypadku formy deminutywnej [*maramica* – 62; 70%; *rupčić/rubčić* – 26; 30%]. Równie ciekawych wyników dostarcza analiza chorwackiego dziennika urzędowego „Narodne novine” z lat 1990–2013 (NN, b.d.), wchodzącego w skład drugiego z chorwackich korpusów (HMK, b.d.). Mogłoby się wydawać, że w tego typu źródle, reprezentującym styl urzędowy, dominować będą warianty rodzime, uważane w opracowaniach normatywnych za lepsze¹⁸.

¹⁵ Postać z *h* jest bardzo rzadka i dotyczy zazwyczaj dawnych dzieł literackich, podobnie jest w przypadku formy deminutywnej.

¹⁶ Jak wynika z analizy nowszych źródeł literackich, ale również współczesnych tekstów publicystycznych i urzędowych, forma *ubrus* nie może być jednak – jak chcą autorzy części poradników – uznana za pełnoprawny odpowiednik turcyzmu *marama*, ponieważ występuje najczęściej w ograniczonym znaczeniu ‘serweta, serwetka’.

¹⁷ Zarówno w przypadku formy podstawowej, jak i deminutywnej nie występują tu warianty z *h*.

¹⁸ Założenie to wynika z ogólnej specyfiki stylu urzędowego, w wysokim stopniu sformalizowanego i przez to niezwykle podatnego na wszelkiego rodzaju działania normatywne.

Tymczasem leksem *marama*¹⁹ pojawia się w badanym korpusie tak samo często [95; 50%] jak jego „bardziej poprawne” odpowiedniki: *rubac* [32], *ubrus* [64] (łącznie 50%), z kolei *maramica* występuje już zdecydowanie częściej [166; 85%] niż *rupčić* [29; 15%]²⁰.

Warto również prześledzić, w których znaczeniach i kontekstach obecne są analizowane turcyzmy (i ich rodzime odpowiedniki) w różnego rodzaju tekstach wydanych po 1990 roku i jaki ma to związek z informacjami zawartymi w słownikach oraz współczesnych poradnikach. Jeśli chodzi o formę podstawową, w nowszych utworach literackich turcyzm występuje w tradycyjnych znaczeniach związanych z ubiorem²¹:

1. ‘nakrycie głowy’, np.

Preko krupnoga je tijela imala prebačen izlizani crveni kućni kaputić, a na glavi zelenu maramu ispod koje su provirivali pramenovi prosijede kose [Simić, 2000];

2. ‘chusta na szyję’, np.

Oboje su bili odjeveni u plave kratke hlače, sive košulje, s crvenom maramom oko vrata, što je bila odora Mladih uhoda [Orwell, 2001],

ale także w funkcji metafory:

Što to pohranjujemo? Iz koje dubine izvlačimo maramu zaborava ili nezaborava? Jedno groblje u stanu, u glavi [Vrkljan, 2004].

Większą różnorodność przynoszą teksty publicystyczne pochodzące z internetowego wydania dziennika „Vjesnik” z lat 2000–2007 (VJ, b.d.) oraz gazety „Večernji list” z lat 2013–2017 (VL, b.d.), gdzie *marama* – oprócz tradycyjnego nakrycia głowy – może oznaczać różnorakie elementy ubioru i występować w różnych połączeniach, m.in.:

Wydaje się, że tak jest również w przypadku chorwackiego stylu urzędowego (chorw. *administrativno-poslovnji stil*), o czym świadczą m.in. przemysłowca Josipa Silicia, opisującego ten styl jako odmianę najbardziej narażoną na ideologizację, w której w ostatnich latach doszło do największych przemian (Silić, 2006, s. 65).

¹⁹ *Marama* i *maramica* są obecne w tego typu tekstach wyłącznie w postaci bez *h*.

²⁰ Być może przyczyną dużej popularności analizowanych turcyzmów we wspomnianych tekstach urzędowych jest kontynuacja nawyków z czasów serbsko-chorwackiej wspólnoty językowej. Zagadnienie to wymaga z pewnością dalszych badań.

²¹ Zazwyczaj w tych samych kontekstach pojawia się też rodzimy odpowiednik *rubac*. Rzadko można odnaleźć przypadki użycia tego wyrazu w nieco innym odcieniu znaczeniowym: ‘kawałek płótna do wycierania czegoś, element ozdobny’ (por. VRH, 2015).

1. 'pareo':
*Oko strukova tih visokih i vitkih dama vijorile su se prozirne **marame (parei)** ispod kojih su se nazirale zamamne obline u gaćama »na mercedes« (VJ, b.d., 3.08.2000);*
2. 'bandana':
*Bila je to jedna nosiva, suvremena kolekcija sa njegovim prepoznatljivim chic potpisom, a sve je zaokružio uz nove modele kruna, grijača za uši i **bandana marama** (VL, b.d., 11.10.2016);*
3. 'islamska chusta':
*Erdoğan se toliko osilio da je kritizirao EU i zbog njezinih presuda koje dopuštaju tvrtkama da zabrane osoblju nošenje **islamskih marama** ne birajući pri tome riječi (VL, b.d., 17.07.2017)²².*

W tekstach urzędowych dominuje znaczenie dotyczące ubioru, np.

*Ženska **marama** izrađena je od svilene tkanine u tonu usklađenom s tkaninom odijela (NN, b.d., 70/1996),*

również służbowego uniformu:

***Marama** svečana izrađuje se u tkanom vezu, tamno plave/svijetlo sive boje sa stiliziranim znakom MUP-a žute/plave boje (NN, b.d., 100/2013),*

jednak można tam także napotkać termin medyczny w znaczeniu 'chusta trójkątna':

***Trokutasta marama** s kopčama 2 (NN, b.d., 80/2000)²³.*

Podobnie jak forma podstawowa, również zdrobnienie maramica występuje w utworach literackich po 1990 roku w utartym, słownikowym znaczeniu 'chusteczka, chusteczka do nosa':

*Žandari su bili naprašeni kao ločkavi lutkani u potkrovljima, raskopčanih ovratnika, s oznojenim **maramicama** pod tvrdim kapama, jednom rukom u remenjavoju ljułjašci puške [Božić, 2008];*

²² Wariant *rubac*, choć rzadszy, występuje w badanych tekstach publicystycznych w bardzo podobnych kontekstach, zarówno tradycyjnych, jak i związanych ze współczesnym światem mody, a także sferą religijną (*islamski rubac*). Należy również podkreślić, że forma rodzima pojawia się jako wyłączny element utartej frazy o biblijnej proveniencji *Veronikin rubac* symbolizującej akt miłosierdzia.

²³ Rodzimy wariant *rubac* występuje w analizowanych źródłach urzędowych najczęściej w ramach kolokacji *trokutni rubac* 'chusta trójkątna', rzadziej jako element ubioru.

Mladić slegne ramenima. – Nekima se sviđa. A istina je... – ispuhne nos u maramicu. – ... da zapravo ne znam voziti [Simić, 2000].

Prawdziwe bogactwo znaczeń, nowych kontekstów i kolokacji z elementem *maramica* zawierają analizowane teksty publicystyczne – pojawiają się tutaj m.in. chusteczki jedwabne:

Rijekom ne plove prazne boce, papiri od sendviča, svilene maramice, kartonske kutije, opuści cigareta, ni druga svjedočanstva ljetnih noći... (VJ, b.d., 18.07.2004),

papierowe (higieniczne):

Nepoznati je počinitelj zatražio papirnate maramice i kada je prodavačica otvorila blagajnu, kradljivac je zgrabio 1500 kuna iz ladice i pobjegao (VJ, b.d., 23.01.2000),

mokre (nawilżane):

Glumica Jamie Lee Curtis patentirala je 1988. godine pelene s posebnim džepićem u kojem su bile vlažne maramice (VJ, b.d., 18.01.2007),

do czyszczenia okularów:

Nije čudo da je prostor oko blagajni krcat svega, od slatkiša do maramica za brisanje naočala... (VL, b.d., 15.01.2014),

a nawet te, które mają zastosowanie w gastronomii (typ papieru kuchennego):

Na rastučeno i začinjeno meso staviti sir, špek i razrezane kisele krstavce. Sve zajedno zarolati u oblik rolade te umotati u maramicu (VL, b.d., 3.05.2017)²⁴.

Ponadto w „Vjesniku” odnaleźć można zanikające lub w nowszych chorwackich słownikach nacechowane znaczenie medyczne ‘opłucna’:

Hitno je morao biti i operiran jer mu je jedna krhotina bombe probila plućnu maramicu i izazvala pneumotoraks dok su dvije druge krhotine ozlijedile crijeva (VJ, b.d., 27.12.2005)

²⁴ Niższa frekwencja wariantu *rupčić* w tekstach publicystycznych idzie w parze z mniejszą liczbą kontekstów, w których wariant ten występuje. Podobnie jak w najnowszych słownikach czy tekstach literackich, również w publicystyce obecna jest kolokacja *papirnaty rupčići*, świadcząca o tym, że forma rodzima odnosi się nie tylko do chusteczek wykonanych z tkaniny.

oraz ‘otrzewna’:

...17. srpnja prošle godine na cesti prišao Vinku Postružinu i nožem dugim 25 cm, a dužine oštrice 13 cm zadao mu pet uboda u trbuh i prsa, te mu teško ozlijedio jetru, **trbušnu maramicu**, želudac i slezenu (VJ, b.d., 19.11.2002).

Jak pokazała analiza dziennika „Narodne novine”, znaczenia te są powszechne również we współczesnych chorwackich tekstach urzędowych:

*Aktivna jednostrana plućna tuberkuloza, ili tuberkuloza **plućne maramice** s izljevom, pulmonalne ili pleuralne fistule s empijemom 60 do 80 % (NN, b.d., 29/2002),*

*...vizualni pregled želučano-crijevnog trakta, **trbušne maramice** te limfnih čvorova želuca... (NN, b.d., 97/2007),*

choć i tutaj odnaleźć można użycie tego turcyzmu na oznaczenie różnego rodzaju chusteczek:

*Za vrijeme ispita kandidat na stolu mora imati samo osobnu iskaznicu ili putovnicu, knjižicu kandidata za vozača, kemijsku olovku, flomaster ili nalivpero, naočale i **maramice** (NN, b.d., 187/2004),*

*Za postizavanje mikrobicidnog djelovanja **vlažnih maramica** mogu se koristiti samo konzervansi iz Liste VI. (NN, b.d., 197/2003)²⁵.*

Jak wynika z przeprowadzonej analizy, turcyzmy *marama* i *maramica*, stanowiące od dawna żywy element zasobu leksykalnego języka chorwackiego, szczególnie w latach 90. XX wieku, ale również w wieku następnym, stały się przedmiotem intensywnej purystycznej polityki językowej prowadzonej w nieskoordynowany sposób przez różne podmioty naukowe (i nienaukowe) w Chorwacji. Zmienił się status tych wyrazów w chorwackich słownikach: początkowo neutralne, stały się gorsze, regionalne, a nawet serbskie. Szczególnie napiętnowano te leksemy w licznych poradnikach językowych, gdzie zostały ponadto określone jako zbędne, niestandardowe czy potoczne. Forma *marama* była przedmiotem planowania językowego w sześciu z ośmiu badanych źródeł, z kolei *maramica*²⁶ – w połowie z nich; co ciekawe, dotyczy to

²⁵ W przypadku formy *rupčić*, pomimo niskiej frekwencji w tekstach urzędowych, również zaobserwować można dużą różnorodność połączeń wyrazowych, m.in.: *džepni rupčići*, *rupčići za uklanjanje laka*, *osvježavajući rupčići*, *papirnati rupčići*.

²⁶ W obu przypadkach chodzi o postać fonetyczną bez *h*.

również publikacji nowszych, z XXI wieku. Te preskryptywne, purystyczne zalecenia nie mają jednak odbicia w chorwackim uzusie językowym, ponieważ analizowane turcyzmy pojawiają się dzisiaj licznie w różnorodnych tekstach, zwłaszcza w publicystyce i stylu urzędowym, gdzie funkcjonują obok form uznanych za lepsze, w podobnych znaczeniach i konstrukcjach. Można zatem zaryzykować stwierdzenie, że planowanie językowe wobec leksemów *marama* i *maramica* nie w pełni się powiodło, czego szczególnym wyrazem jest chorwacka publicystyka, w której formy te zdecydowanie dominują nad rodzimymi odpowiednikami, a ponadto występują w nowych kontekstach i kolokacjach. Pod tym względem leksemy *marama* i *maramica* przypominają inne „niechciane” turcyzmy, takie jak *dućan* czy *dugme*, które mimo długoletniej tradycji rugowania z języka utrzymują się w komunikacji Chorwatów do dzisiaj. Nie do końca wyjaśnionym problemem pozostaje stosunek zwykłych użytkowników języka do napiętnowanych form tureckiego pochodzenia. Sygnalizowana przez Roberta D. Greenberga niechęć Chorwatów do elementów orientalnych, ich swoista świadomość językowa, wymaga jeszcze dalszych analiz, przede wszystkim przy wykorzystaniu badań ankietowych. Już teraz można jednak zauważyć, że analizowane w niniejszym artykule, ale również wspomniane wcześniej turcyzmy, takie jak: *đubre*, *dućan*, *čośak* czy *dugme*, odnoszą się do tak powszechnych realiów życia codziennego, że z jednej strony bardzo trudno ich całkowicie uniknąć w codziennej komunikacji, a z drugiej – wydaje się nierealne, aby zalecenia preskryptywne mogły w skuteczny sposób wyeliminować ich używanie. Już na przełomie wieków słynny chorwacki lingwista D. Brozović stwierdził, że tego typu wyrazy powinny istnieć w języku chorwackim, ponieważ są nierozłącznym elementem chorwackiej spuścizny językowej, a określanie ich mianem serbizmów jest nieprecyzyjne i bardzo szkodliwe (Brozović, 2000).

Skróty źródeł i literatury

- ANIĆ – *Veliki rječnik hrvatskoga jezika* (Anić, 2003).
BEN – *Słownik chorwacko-polski* (Benešić, 1949).
BROD – *Razlikovni rječnik srpskog i hrvatskog jezika* (Brodnjak, 1991).
BROZ – *Rječnik hrvatskoga jezika* (Broz & Iveković, 1901).
DEAN – *Hrvatsko ili srpsko-taljanski rječnik* (Deanović & Jernej, 1975).
FORUM – *Forum.hr* (richard5, 2012), <https://www.forum.hr/showthread.php?t=749012&page=9>

- HE – *Hrvatska enciklopedija* (b.d.), <http://www.enciklopedija.hr>
- HJP – *Hrvatski jezični portal* (b.d.), <http://hjp.znanje.hr>
- HJS – *Hrvatski jezični savjetnik* (Barić, 1999).
- HMĆ – *Jezični priručnik Coca-Cole HBC Hrvatska* (Hudeček, Matković, & Ćutuk, 2012), <http://www.prirucnik.hr/>
- HNK – *Hrvatski nacionalni korpus* (b.d.), http://filip.ffzg.hr/cgi-bin/run.cgi/first_form
- JAZU – *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1880–1976).
- KRM – *Jezični priručnik* (Krpmotić, 1992).
- MAT – *Jezični savjetnik* (Matković, 2006).
- NN – *Narodne novine* (b.d.), http://filip.ffzg.hr/cgi-bin/run.cgi/first_form
- OPA – *Reci mi to kratko i jasno* (Opačić, 2015).
- PRO – *Hrvatski u šaci* (Protuđer, 2003).
- RIZNICA – *Riznica Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* (b.d.), <http://riznica.ihjj.hr>
- SKOK – *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* (Skok, 1971–1974).
- ŠIM – *Rječnik suvišnih tuđica u hrvatskomu jeziku* (Šimundić, 1994).
- ŠONJE – *Rječnik hrvatskoga jezika* (Šonje, 2000).
- VJ – *Vjesnik online* (b.d.), <http://riznica.ihjj.hr/philologic/Tiskovine.whizbang.form.hr.html>
- VL – *Večernji list* (b.d.), <https://www.vecernji.hr/pretraga>
- VRH – *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika* (Jojić, 2015).

Źródła poświadczeń pochodzące ze słownika JAZU

- Baraković, J. [1614]. *Vila slovinka. Venezia*.
- Belostenec, I. [1740]. *Gazophylacium, seu Latino-illyricorum onomatium aerarium*. Zagreb.
- Della-Bella, A. [1728]. *Dizionario italiano, latino, illirico*. Venezia.
- Della-Bella, A. [1785]. *Dizionario italiano, latino, illirico*. Ragusa.
- Gundulić, I. [1826]. *Osman*. Dubrovnik.
- Kaćić Miošić, A. [1760]. *Korabljica Pisma svetoga i svih vikova svita događaji poglavutih*. Venezia.
- Kanižlić, A. [1780]. *Kamen pravi smutnje velike iliti početak i uzrok istiniti rastavljenja crkve Istočne od Zapadne*. Osijek.
- Karadžić, V. [1852]. *Srpski rječnik*. Wien.
- Palmotić, J. [1670]. *Kristijada*. Roma.
- Pančić, J. [1872]. *Zoologija*. Beograd.
- Stulli, J. [1806]. *Rječoslozje ilirsko (slovensko)-italiansko-latinsko*. Dubrovnik.

- Velikanović, I. [1780]. *Prikazanje raspuštene kčeri, velike poslije pokornice svete Margarite iz Kortone*. Osijek.
- Volčić, J. [1803]. *Ričoslovník iliričkoga, italijanskoga i nimačkoga jezika s jednom pridpostavljenom gramatikom ili pismenstvom*. Wien.

Žródła cytatów literackich pochodzących z korpusu RIZNICA

- Božić, M. [2008]. *Neisplakani*. Zora.
- Orwell, G. [2001]. *1984*. tłum. Antun Šoljan. Alfa.
- Simić, R. [2000]. *Mjesto na kojem ćemo provesti noć*. Biblioteka online.
- Vrkljan, I. [2004]. *Marina ili o biografiji*. Večernji list.

Bibliografia

- Anić, V. (2003). *Veliki rječnik hrvatskoga jezika* [Wydanie elektroniczne] [ANIĆ]. Novi Liber.
- Babić, S., Finka, B., & Moguš, M. (1996). *Hrvatski pravopis: S pravopisnim rječnikom* (4. wyd.). Školska knjiga.
- Barić, E. (Red.). (1999). *Hrvatski jezični savjetnik* [HJS]. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Benešić, J. (1937). *Gramatyka języka chorwackiego, czyli serbskiego*. Biblioteka Polska.
- Benešić, J. (1949). *Słownik chorwacko-polski* [BEN]. Nakladni zavod hrvatske.
- Brodnjak, V. (1991). *Razlikovni rječnik srpskog i hrvatskog jezika* [BROD]. Školske novine.
- Broz, I., & Iveković, F. (1901). *Rječnik hrvatskoga jezika* [BROZ]. Štamparija Karla Albrechta (Jos. Wittasek).
- Brozović, D. (2000). Odoše Turci, ostaše turcizmi. *Vijenac*, 2000(173). <http://www.matica.hr/vijenac/173/odose-turci-ostase-turcizmi-17333/>
- Cipra, F., & Klaić, A. B. (1992). *Hrvatski korijenski pravopis*. Nakladni odjel Hrvatske državne tiskare. (Przedruk 1. wyd. z 1944).
- Czerwiński, M. (2005). *Język – ideologia – naród: Polityka językowa w Chorwacji a język mediów*. Scriptum.
- Deanović, M., & Jernej, J. (1975). *Hrvatsko ili srpsko-talijanski rječnik* [DEAN] (4. wyd.). Školska knjiga.
- Fałowski, P. (2017). Postavení, frekvence a funkce některých turcismů v současné chorvatštině. W P. Boček, L. Hladký, P. Pilch, P. Stehlík, & V. Štěpánek (Red.), *Studia Balkanica Bohemoslovaca: T. 7. Příspěvky přednesené na VII. mezinárodním balkanistickém sympoziu*

- v Brně ve dnech 28.–29. listopadu 2016 (ss. 657–674). Moravské zemské muzeum; Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity.
- Fałowski, P. (2020). Turcyzm *dugme* na tle pozostałych określeń guzika w języku chorwackim. W E. Solak, B. Popiołek, & B. Todorović (Red.), *Słowiańskie przyjemności 3: Wielojęzyczność* (ss. 97–110). Wydawnictwo „Scriptum” Tomasz Sekunda.
- Greenberg, R. (2005). *Jezik i identitet na Balkanu: Raspad srpsko-hrvatskoga* (A. Peti-Stantić, Tłum.). Srednja Europa.
- Hrvatska enciklopedija* [HE]. (b.d.). Pobrano 15 września 2018, z <http://www.enciklopedija.hr>
- Hrvatski jezični portal* [HJP]. (b.d.). Pobrano 15 września 2018, z <http://hjp.znanje.hr/>
- Hrvatski nacionalni korpus* [HНК]. (b.d.). Pobrano 15 września 2018, z http://filip.ffzg.hr/cgi-bin/run.cgi/first_form
- Hudeček, L., Matković, M., & Čutuk, I. (2012). *Jezični priručnik Coca-Cole HBC Hrvatska – hrvatski jezik o poslovnoj komunikaciji* [HMC] (2. wyd.). Coca-Cola HBC Hrvatska d.o.o. <http://www.prirucnik.hr>
- Jaroszewicz, H. (2004). *Nowe tendencje normatywne w standardowych językach chorwackim i serbskim*. Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Jojić, L. (Red.). (2015). *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika* [VRH]. Školska knjiga.
- Krmpotić, M. (1992). *Jezični priručnik* [KRM]. Hrvatska radiotelevizija.
- Matković, M. (2006). *Jezični savjetnik* [MAT]. Škorpion.
- Narodne novine* [NN]. (b.d.). Pobrano 15 września 2018, z http://filip.ffzg.hr/cgi-bin/run.cgi/first_form
- Oczkova, B. (2006). *Chorwaci i ich język: Z dziejów kodyfikacji normy literackiej*. Lexis.
- Opačić, N. (2015). *Reci mi to kratko i jasno* [OPA] (2. wyd.). Znanje.
- Protuđer, I. (2003). *Hrvatski u šaci* [PRO]. Naklada Protuđer.
- richard5. (2012, grudzień 19). [Odpowiedź na post Daniel.N] [FORUM]. Forum.hr. <https://www.forum.hr/showthread.php?t=749012&page=9>
- Riznica Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* [RIZNICA]. (b.d.). Pobrano 15 września 2018, z <http://riznica.ihj.hr>
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* [JAZU] (T. 1–23). (1880–1976). Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti.
- Silić, J. (2006). *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. Disput.
- Šimundić, M. (1994). *Rječnik suvišnih tuđica u hrvatskomu jeziku* [ŠIM]. Barka.
- Skok, P. (1971–1974). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* [SKOK] (T. 1–4). Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti.
- Šonje, J. (Red.). (2000). *Rječnik hrvatskoga jezika* [ŠONJE]. LZ Miroslav Krleža; Školska knjiga.
- Večernji list* [VL]. (b.d.). Pobrano 15 września 2018, z <https://www.vecernji.hr/pretraga>

Vjesnik online [VJ]. (b.d.). Pobrano 15 września 2018, z <http://riznica.ihj.hr/philologic/Tiskovine.whizbang.form.hr>

Vranić, S., & Zubčić, S. (2013). Turcizmi u frazemima hrvatskih govora. *Filologija*, 60, 103–145.

The Status of Turkish Loanwords *marama* and *maramica* in Modern Croatian

Summary

The present article aims to investigate the status, frequency and function of Turkish loanwords *marama* and *maramica* in modern Croatian. This study attempts to compare views of Croatian linguists on these lexemes with their practical usage recorded in online corpora. The analysis demonstrates that a purist language policy applied in Croatia, especially in the 1990s, resulted in a change of status of *marama* and *maramica* in standard Croatian: these originally stylistically neutral lexemes came to be regarded as regionalisms, “worse” words or even Serbisms. On the other hand, the corpus study under discussion indicates that the loanwords *marama* and *maramica* are still popular in journalistic and official texts, where they appear in a number of new contexts.

Status turcyzmów *marama* i *maramica* we współczesnym języku chorwackim

Streszczenie

Głównym celem publikacji jest zbadanie statusu, frekwencji i funkcji turcyzmów *marama* i *maramica* we współczesnym języku chorwackim. Artykuł stanowi próbę konfrontacji poglądów na temat badanych leksemów, sformułowanych przede wszystkim przez chorwackich lingwistów, z uzusem

poświadczonym w korpusach językowych. Badania pokazują, że purystyczna polityka językowa prowadzona w Chorwacji, przede wszystkim w latach 90. XX wieku, skutkowałą zmianą statusu wspomnianych słów w standardowym języku chorwackim: te początkowo neutralne stylistycznie wyrazy zaczęto określać mianem regionalizmów, form gorszych, a nawet serbizmów. Z drugiej strony analiza korpusu pokazuje, że leksemy *marama* i *maramica* są nadal bardzo popularne w tekstach publicystycznych i urzędowych, gdzie pojawiają się w licznych nowych kontekstach.

Keywords: standard Croatian language; Turkish loanwords; linguistic purism; online corpora

Słowa kluczowe: chorwacki język standardowy; turcyzmy; puryzm językowy; korpusy językowe

Przemysław Fałowski, Jagiellonian University in Kraków, Cracow, Poland

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1039-3496>

Correspondence: przemyslaw.falowski@uj.edu.pl

The preparation of this article was self-financed by the author.

Competing interests: The author has declared that he has no competing interests.